

18
Pri. 13. num. 3.

~~224.~~
1744 ga 20

DISSERTATIO IVRIDICA

DE.

DOLI INCIDENTIS ET CAUSSAM
DANTIS IN CONTRACTIBVS
EFFECTV

S. 203

QVAM

PRAESIDE

DANIELE NETTELBLADT

J. V. D.

ERVEDITORVM EXAMINI SVBICIT

AVCTOR

IOAN. HARTW. REVTER

MEGAPOLITANVS.

AD DIEM IVN. MDCCXLIV.

HALAE MAGDEBVRGICAE

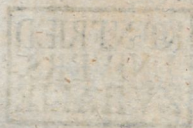
TYPIS IOANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, Acad. TYPOGR.

DISSEMINATION
DOLLINGERHANS ET CASSAM
DALLSINDONTKATERS
ERECTA

DANIELLE NEU BLADT

JOAN. HA. TW. RYTTJ.

VIR PERILLVSTRIS

VIRO

PERILLVSTRI ATQVE GENEROSISSIMO

IO ANNI VLRICO
DE CRAMER

SACRAE CAESAREAE MAIESTATIS CONSILIARIO
SENATVS AVLICI IMPERIALIS
ACTVALI

VIR PERILLVSTRIS,

Si ad principium suum, fontemque, unde dimanarunt, tendere omnia, nisi uenescio quo et impetu ferri non abs re adfirmare veteres: mirum sane TIBI, VIR PERILLVSTRIS, videri non potest, me eo usque audaciae esse progressum, ut nomen TVVM PERILLVSTRE frontispicio huius opellae inscribere dubitauerim nullus. Etenim nisi qui, quid in orbe litterario agatur, ignorat cum ignarissimis, fugiet neminem, TE pri-

primum exstitisse auctorem, quide sacris
Themidos oraculis in ordinem natura-
lem redigendis non cogitauit solum, sed
etiam quod cogitauerat, menteque com-
plexus erat sagacissima, editis specimini-
bus ad aeternitatem victuris, re ipsa prae-
stitit. Quum igitur, quod ingenue fate-
or, et fateri honori mihi duco maximo,
TE, vtut absentem, in scriptis tamen
praesentem principem meum in iuris sci-
entia praeceptorem veneror, TVISque,
quoad eius per imbecillitatem meam fieri
potuit, insistens vestigiis, hoc, quicquid
est, speciminis academici exaravi: aequi-
tas sane ipsa a me mihi exigere visa est,
vt meas hasce iuris studii primitias TIBI
iuberem esse sacras, cui, si quid solidum
nec atro notandum carbone in medium
protuli, debeo id ad vnum omne. Adcipe
igitur, qua soles, quae a cultoribus TIBI
addictissimis excipere soles, omnia, hoc
est

est serena fronte, hanc quam TIBI sole-
mni illa formula do dico dedico disserta-
tiunculam. Si qua in re alucinatus fuero,
tenuitati illud des virium mearum, hoc-
que persuasum TIBI habeas, semper
fore totum in TE colendo

VIR PERILLVSTRIS

NOMINIS TVI

cultorem devotissimum

IO. HARTW. REVTER.

§. I.

Dolus adpellatur defectus a rectitudine actionum quoad facultatem adpetitiuam superiorem. Facultatem autem adpetitiuam superiorem quum voluntas et noluntas constituent; Defectus iste a rectitudine actionum quoad voluntatem vel noluntatem concipitur. Qui dolum committit dicitur *decipiens*: Deceptus vero in quem committitur.

Hancce doli definitionem omnibus numeris, quod aiunt absolutam adceptam ferimus *Perillustr. WOLFIO in Part. 1. pbiles. pract. vniuers. §. 701.* Nec ante eum quisquam, si satis meminerim, adcuratam omnesque doli adfectiones ita exhaurientem suppeditauit: Quum JCIi plerique eam adoptent definitionem, quam LABEONEM dedisse VLPIANVS refert *L. 1. §. 2. de dolo malo: dolum malum scilicet esse, omnem calliditatem, fallaciam, machinationem ad circumueniendum, fallendum decipiendum alterum adhibitam.* Praeter alia, quae hic recensere possem, nec eius vitii expers est definitio modo recensita, quod loco differentiae specificae nullum proferat characterem distinctiuum seu notam doli characteristicam, sed ipsum definitum in definitione termini, doli ingredientis definitionem adhiben-

adhibendum sit necessario. Quid enim est circumuenire et decipere aliquem, nisi dolum committere? id, quod Logici circulum in definiendo vocant vitiosum, quem canepius ac angue adcuratoribus fugiendum esse arbitror. Neque in ista definitione dolum in omni sua latitudine sumitur, quum neque dolo, quem veteres dixere, bono; neque dolo videtur conuenire manifesto. Dolum enim manifestus absque calliditate, fallacia, atque machinatione, quippe quibus aliqua semper inest simulatio, concipitur. Ut adeo definitionem suo definito longe angustiozem esse sic satis constet. Quum autem deinde ostensus sum, dolum causam dantem totum contractum, dolum vero incidentem, eatenus tantum, quatenus sese in contractum extendit, nullum reddere etiam secundum ius naturale, in hoc autem nullam adferre fas est notionem, nisi a rebus existentibus abstractam; id utique mihi erit agendum, ut ostendam, quomodo haec doli definitio adstructa in casu quodam singulari contineatur. Iam itaque quum egregium aliquod doli exemplum apud CICERONEM in *lib. 3. c. 14 de officiis* exstet, integrum illud hunc transcribi consultum videtur omnino: CAIUS CANIVS eques Romanus, homo nec infacetus, et satis literatus, quum se Syracusas otandi causa non negotiandi, ut ipse dicere solebat, contulisset, discitabat se hortulos velle emere, quo inuitare amicos et vbi se oblectare sine interpellatoribus posset: quod cum percrebuisset, PYTHIVS ei quidam, qui argentariam faceret Syraculis dixit: venales quidem se hortos non habere, sed licere uti CANIO, si vellet, ut suis: et simul ad coenam hominem in hortos inuitavit in posterum diem. Quum ille promississet, tum PYTHIVS ut argentarius, qui esset apud omnes ordines graciosus, piscatores ad se vocavit, et ab his petiuit, ut ante suos hortulos postera die piscarentur: dixitque quid eos facere vellet. Ad coenam tempore venit CANIVS: opipare paratum erat conuiuium: cymbarum

barum ante oculos multitudo, pro se quisque, quod ceperat, adferebat: ante pedes Pythii pisces adiciebantur. Tunc Canius: quaeſo, inquit, quid est Pythi, tantumne piscium, tantumne cymbarum; Et ille, quid mirum? inquit, hoc loco est, Syracusis quicquid est piscium; hic aquatio; hac villa isti carere non possunt. Incensus Canius cupiditate, contendit a Pythio, ut venderet. Grauate ille primo. Quid multa? impetrat, emit homo cupidus & locuples tanti, quanti Pythius voluit, & emit instructos; nomina facit, negotiorum conficit. Inuitat Canius postera die familiares suos. Venit ipse mature. Scalmum nullum videt. Quaerit ex proximo vicino, num feriae quaedam piscatorum essent, quod eos nullos videret. Nullae, quod sciam, inquit ille, sed hic piscari nulli solent. &c. In hoc exemplo actionem Pythii a rectitudine deficere in aprico est: atque adeo genus definitionis defectus scilicet rectitudinis actionis in hoc casu deprehendi potest. Quod ad differentiam eius specificam adtinet, ad id praesertim volo adtendi, quod, quum Pythius sciuerit, actionem suam a rectitudine deficere, illi neutiquam defectus rectitudinis actionis quoad facultatem cognoscitivam tribuendus sit. Sed quum nihilominus actionem minus rectam susceperit, a voluntate ipsius solum pendeat, ut sub fictitiis ac speciosis bonorum repraesentationibus Canium dolose induceret ad emendos hortulos. Actio igitur eius non deficit a rectitudine, nisi quoad voluntatem & noluntatem. Defectus enim a rectitudine quoad voluntatem & noluntatem tum obtinet, cum voluntas idem decernat, quod intellectus tantum in se malum, repraesentat, adeoque quando voluntas actionem minus rectam decernit, quae intellectus minus rectam utique adgnoscat. Similiter si scelestus quidam farius animo occidendi alterum adgrediatur, eumque interficiat, dolose is sine dubio homicidium parrasse dicitur. Non aliam sane ob causam, quam quod homicida sciens volensque crimen commiserit, sciens scilicet; dum norit

B

fibi

sibi nullam esse ius alterum interficiendi, sed se potius obligatum esse ad hanc omittendam actionem, consequenter in facultate eius cognoscitua quoad rectitudinem nihil omnino desiderari potest; volens vero, quod, licet prauitatem actionis suae habeat perspectam, nihilominus tamen eam voluerit atque decreuerit. Ex hoc igitur casu manifestum est, dolum inuoluere defectum a rectitudine actionis quoad facultatem adpetitam superiorem. Utque adeo ex hac parte definitionis satis manifesta sit perfectio.

§. II.

Quum actio dolosa quoad voluntatem et noluntatem tantum a rectitudine deficiat, non vero quoad intellectum (§. I.); *actio dolosa committitur a sciente atque volente.*

Sic poetae, qui pro mercede miseros versus dolose pangit, quoniam eum, pro quo carmen fundit, indicare non posse putat, vtrum bonum carmen sit nec ne: vtiq; eam ob causam actionis suae minus rectae tribuitur scientia, quia dolum commisit. Atque adeo scientia, actionem a rectitudine desistere eamque suscipiendi voluntas a dolo non potest abesse. Quapropter & iuris interpretes haec tanquam doli necessaria requisita adgnosunt, ideoque adfirmant, dolum esse probandum ex eo, quod scientiam atque animum laedendi habuerit decipiens.

§. III.

Ius civile eandem cum dolo in genere definito notionem iungit, quam cum eo coniunxit. Dolum supra §. I. dixi esse defectum a rectitudine actionis quoad voluntatem et noluntatem. Genus itaque, quod definitionem doli ingreditur, constituit defectus a rectitudine actionum; differentiam vero specificam determinatio exhibet

hibet quoad voluntatem et voluntatem. Ad genus quod attinet, de eo nemini ut dubium exoritur fore arbitror, quin notioni doli in iure civili adhibitae congruat atque conueniat. Actiones enim rectae secundum ius civile eidem conueniunt atque consentiunt, actiones vero dolosae eidem non conueniunt: quod ex innumeris constat legibus: atque adeo actiones dolosae non sunt rectae: per consequens in dolo ponitur defectus a rectitudine actionum. Manifestum igitur satis est, defectum a rectitudine significatum doli in iure recepto tanquam genus conuenire. Quod autem hic rectitudinis defectus in dolo ad voluntatem referatur, in iure civili, itidem ex legibus satis manifesto adparet. Ita enim in *L. 1. C. ad l. Cornel. de Sicariis* dicitur: *crimen enim contrahitur, si et voluntas nocendi intercedat.* Dolum hic intelligi equis negare auit? Porro in *l. 44. Mand.* verba: *dolus est si quis nolit persequi, quod persequi potest* satis produnt, quod defectus actionis a rectitudine ad voluntatem vel noluntatem referatur. In *l. 14. ad l. Corn. de Sicariis* legitur: *DIVVS HADRIANVS in haec verba rescripsit: in maleficiis voluntas spectatur non exitus.* Quin hic *DIVVS HADRIANVS* dolum intellexerit, nullus ego dubito. In *l. 11. §. 2. de poenis*, *MARCIANVS* refert: *quod delinquatur aut proposito, aut impetu, aut casu.* Propositum hic non potest non denotare dolum, quod quoque ex adlato in seq. exemplo haud obscure conligere licet. Quum igitur propositum sit actus quidam voluntatis; et ex hac lege satis liquidum est, defectum a rectitudine in dolo referri ad voluntatem. Genus et differentia specifica omnem absolvit definitionem (per pr. Log.). Iam vero genus

tam, quam differentia specifica doli legibus conformiter se habet ciuilibus (per demonstr.). Palam igitur est definitionem doli supra traditam iuri ciuili conuenire. Q. e. d.

Quod in dolo defectus a rectitudine ad facultatem adpetitiuam superiorem referatur in iuro ciuili, exinde quoque adparer, quod leges negent infantem, furiosum, mente captum, ebrium doli esse capaces. *l. 3. §. 1. de iniuriis l. 23. de furtis. l. 12. ad l. Corn. de Sicariis. l. 40. de R. J.* Non sane aliam ob causam, quam quod intellectus vsu atque rationis sint destituti §. 10. *J. de inutil. Stipulat.* Supponit adeo ius ciuile personas, in quas dolus cadere possit, ab vsu rationis atque intellectus instructas esse, atque adeo quum facultas adpetitiua, quae intellectum sequitur, audiatur superior; dolus inuoluit defectum a rectitudine quoad facultatem adpetitiuam superiorem secundum iuris ciuilis rationem. Hanc definitionem itaque omnem suam & in iure ciuili habere latitudinem, atque adeo omnibus casibus, in quibus vnquam dolus locum habere poterit, tam pactis quam delictis, conuenire, leui adtentione & perspicentia saltem instructus ex facili videt. Quamuis igitur definitionem legalem adsumere non potuerim ab rationes iamiam adductas, non tamen ideo definitionem adhibuisse, a legibus abhorrentem dicendus sum.

§. III.

Decipiens habet propositum aut proaeresin dolose agendi atque alterum laedendi. Etenim decipiens sciens volensque actionem dolosam suscipit (§. 2.); atque adeo laesionem, quae actioni dolosae necessario ideo cohaeret, quod ea sit minus recta (§. 1.), actio vero minus recta laesionem semper quandam inferat (per pr. iur. nat.), nouit atque uoluit. Ad illius existentiam itaque tendit uoluntas. Quod quum adpellemus decernere, decipiens

decipiens actionem dolosam atque exinde promanantem laesionem decernit. Decipiens actu agit. Consequitur itaque, ut voluntatem determinauerit ad executionem decreti. Actus iste voluntatis, quo executione decreti determinatur, propositum est seu proacresis (§. 503. Part. 1. Theol. nat.). Decipientem itaque propositum atque proacresin habuisse dolose agendi atque adeo deceptum laedendi, est quod summa cum ratione affirmem. Q. c. d.

At haec propositio circulos turbare videtur JCorum dolum diuidentium in dolum ex proposito & dolum ex re. Eorum utique, fateor, qui dolum ex re eum esse dicunt, qui consistit in laesione, contingente ex inaequalitate aestimationis rerum, quae in contractibus onerosis inuicem commutantur, quamuis deficiat propositum laedendi alterum; quam laesionem restitutionem non parere affirmant, nisi sit enormis, aut minorum causa agatur. Quis autem accuratiorum hanc notionem cum dolo ex re iunget? quippe quae determinationes non modo inuoluit essentiae atque adtributis doli contrarias, verum etiam ab ipsis legibus abhorret. Quam ob rem alia eidem erit substituenda, quae naturae doli atque legibus magis conformis est atque congruens. Eam dedit *Perillus*, WOLFIVS in *Part. 1. Philos. Pr. Vniuers.* §. 717. dolum ex re definiens, quo malum ex actione sua resultans equidem non intendit agens, ubi vero idem ex post facto cognoscit eum, in quem redundauit, id ferre vult. Dolum e contrario ex proposito, quatenus huic opponitur, per eum, quo malum, quod ex actione sua resultat, intendit agens siue directe, siue indirecte. Hisce notionibus in genere competit, quod utrique dolo, dolo nimirum tam ex re, quam ex proposito generatim insit propositum laedendi. Huc quoque conlineare videtur STRVVIVS in *Synagm. iur. ciu.* dum dolum ex proposito

B 3

atque

atque ex re sic declaret ut illum esse dicat, qui ipso tem-
 pore, quo contractus inchoatur malo consilio seu proposito in-
 teruenit; hunc vero quando ipsi contractui dolus non in-
 teruenit, sed postea ab uno ex contrahentibus aliquid fit,
 quod factum dolum continet. Vbi itidem supponit in do-
 lo ex re, quamuis non ab initio, tamen ex postfacto pro-
 positum aliquod alterum laedendi. Idem inquit LANTER-
 BACH in *Compend. iuris* ubi dolum ex proposito, ait, esse,
 qui initio & eo tempore quo negotium fit, adhibetur: Et
 dolum ex re, qui ex postfacto superuenit. Item BACH.
Comment. 2. de dolo c. 1. n. 5. Nec alia commode doli
 ex re erui poterit notio ex l. 36. *V. O.* quae originem huic
 diuisioni praebet, ibi enim ita habetur: *Si quis, quam aliter
 conuenisset eum obligari, aliter per machinationem obliga-
 tus est, erit quidem subtilitate iuris obstrictus, sed doli ex-
 ceptione uti potest: quia enim per dolum obligatus est com-
 peti ei exceptio.* In his verbis sermo esse videtur de dolo
 ex proposito supra definito, in sequentibus vero verbis e-
 iusdem legis: *Idem est, si nullus dolus intercessit stipulantis,
 sed ipsa res in se dolum habeat: quoniam enim quis petat ex ea
 stipulatione, hoc ipso dolo facit quod petit, doli ex re fit
 mentio.* Quia igitur stipulans ex stipulatione agere vult, quum
 deinde sciat ex contractu suo alterum laesum esse; eas ille
 omnino sciens volensque omittit actiones, quibus alter a
 laesione liberatur, atque in eum statim restituitur, quo an-
 te erat, quam ageret, atque id agit, quo reapse laesionem
 incurrat. Non obscurum itaque est ex hac lege stipulan-
 ti propositum actionem dolosam committendi fuisse, quam-
 uis ex post facto adcesserit, atque adeo ex post facto con-
 tractus euaserit dolosus. Ut autem doli ex re atque ex
 proposito differentia luculentius adpareat ad sequentem
 volo addendi casum. Fingas Caium scire moneram, quam
 Sempronio dare vult, esse adulterinam. Eam igitur si re-
 apse Sempronio pro vera det, Caius dicitur dolum com-
 misisse

mississe ex proposito, quia laesionem ex actione sua resultantem ab initio & directo intendit. Si vero Caius ignorat, monetam esse falsam, eam iudicans potius esse genuinam, dolum in Sempronium adhuc committit nullum; Ast fingas Caium ex post facto certiozem reddi se falsam dedisse monetam, atque eam illum cum genuina quadam commutare nolle, quamvis propositum laedendi iamiam conceperit, ex re tamen eius est dolus, quia propositum ex post facto adcesserit. Conueniunt itaque dolus ex re atque ex proposito, quod ex proposito uterque veniat: Sed in eo differunt, quod in dolo ex proposito propositum statim agenti adfit; dolus vero ex re propositum agentis ex post facto arguat.

§. V.

Dolus nec manifestus seu clandestinus is adpellatur, qui a simulante committitur. *Dolus e contrario manifestus seu apertus* absque omni omnino simulatione concipitur.

Eandem doli diuisionem easdemque notiones tradidit *Perillustr.* WOLFIVS in *Part. 1. Phil. Pr. Viuu.* Nec non BERGERVS in *Oecon. iuris L. 3. t. 15. §. 10 n. 1.* In exemplo in *not.* ad §. 1. relato PYTHIVS, traditur, conuocasse ad se piscatores atque ab iis petiuisse, vt ante suos hortulos piscarentur eam ob causam, vt CANIVS hortulos istos sic instructos emendi cupidine incensus tanti emeret, quanti callidus iste PYTHIVS voluerit. Quum autem deinde compererit CANIVS, nullam dari in istis hortulis piscationem; constabat, PYTHIVM aquationem istam, istamque piscium abundantiam fuisse mentitum, atque adeo simulationem ad decipiendum CANIVM adhibuisse. PYTHIO itaque ideo tribuitur dolus clandestinus. Similiter alterum occisuro eumque ideo blandis compellanti verbis, atque amicum se eius esse sincerum & fidelem simulanti, vt eo minus manibus suis sese eripere possit, dolus imputatur clandestinus ob simula-

mulationem eidem immixtam. Si e contrario ficarius quidam aperta vi atque animo occidendi neutiquam celato, sed sufficienter declarato alterum adgreditur, dolo ille istud crimen committit, cui nulla inesse deprehenditur simulatio, consequenter dolus manifestus illi non potest non adtribui. Ceterum quum doli inferiora sint dolus clandestinus atque manifestus, atque uterque sub disiunctione sumtus cum dolo fit reciprocus; doli adcurata est diuision in spho adstructa. Nec inuitis hanc diuisionem formari legibus infra mox adparebit, vbi peculiari theoramate ostendam, hancece doli diuisionem ex ipsis erui posse legibus.

§. VI.

Quicumque simulat, eius actio externa dissentit ab interna, atque illa animum prae se fert ab eo, quem simulans habet, diuersum profus (§. 716. Part. II. Phil. pr. vni. et §. 327. Part. III. Iur. Nat.). Iam vero decipiens in dolo clandestino simulat (§. 5.). *Decipientis igitur in dolo clandestino actio externa ab interna dissentit, atque adeo actio externa decipientis animum prae se fert ab eo, quem decipiens habet, longe diuersum.*

Pythii igitur actio externa, vbi piscatores ante hortos piscari curauerat, vt simularet piscibus instructos, diuersa est ab interna, quod equidem sciuerit, nullos ibidem piscari fuisse solitos. Actio itidem illa animum Pythii, fundum scilicet piscibus instructum vendituri, prae se fert, qui ab eo, quem reuera habet, longe distat: dum horum hifce vsibus gaudentem nunquam vendere voluerit, quamuis subinde simulauerit. Idem conspicuum est, si quis pro occultanda donatione venditionem celebret imaginariam vno, quod aiunt, nummo factam,

§. VII.

Decipiens in dolo clandestino efficit, ut deceptus erret. Etenim decipientis in dolo clandestino actio externa

terna ab interna dissentit, atque animum prae se fert ab eo, quem decipiens habet longe diuersum (§. 6.). Cuius vero actio externa animum prae se fert, ab eo, quem reipsa habet, diuersum prorsus, ille efficit, vt alius falsam de animi sui sensis concipiat opinionem (§. 328. *Part. III. Iur. nat.*): consequenter efficit, ut alius pro vero aliquid habeat quod verum non est (§. 329. eodem.). Decipiens igitur in dolo clandestino efficit, vt deceptus pro vero habeat, quod verum non est. Quicumque aliquid pro vero habet, quod verum non est, errare is dicitur (per def.). Prono itaque sequitur alveo, decipientem in dolo clandestino efficere, vt deceptus erret.

Q. e. d.

Non ignota demonstro, non inexpectata JCris. Idem iam iam adgnouit atque statuit NIC. HIER. GYNDLINGIVS in *iuris naturae & gentium c. 4 §. 40.* vbi: *de dolo*, inquit, *paene idem tenendum* (quod nimirum non noceat) *nam, quam dolo sit certo sensu error, alio rursus intuitu malitia insignis; hinc nulla imputatio ex parte facientis atque contrahentis oriri potest, tum quia errans minime promittit; tum etiam quia malitiose decipiens iure adceptionis destituitur.* De dolo clandestino heic vir iste de iurisprudencia immortaliter demeritus intelligendus erit omnino; de dolo enim manifesto adserta eiusmodi prorsus abhorrent. Propositione autem, quod dolo certo sensu sit error, Auctor innuit, dolum hic referri debere ad deceptum, respectu decepti enim dolo errorem inuoluit: respectu vero decipientis nullum sane errorem, sed malitiam insignem prodit. STRVVIVS itidem in *Syntaxm. iur. ciu. Exerc. III. ib. XXVI.* eandem tueretur sententiam, quippe qui rationem subministraturus differentiae inter dolo & metu gesta decepto tribuit errorem in his verbis: *Quum itaque alterius dolo glaucoma intellectui subiciat; ac in errorem inducat,*

C

Et hoc etiam moueatur voluntas (quippe quae in omni actione dependet ab intellectu, Et hic ostendit ipsi obiectum, quod ea petit seu vult.) adeoque dolo deceptus haud perfecte sciens atque secundum voluntatem errore motam agat: sequitur in exemplo, quae adserui, manifesta sunt. CANIVS enim, dum PYTHIVS hortum simularet instructum, in eo errauit, quod hortos piscibus instructos putauerit, idque pro vero habuerit, cum verum non esset. Hoc principium mihi magno erit emolumento, exinde infra nullitatem contractuum b. f. dolo initorum demonstraturo. Ceterum in qua haec propositio expressis traditur verbis, ego adhuc nullam deprehendi legem, quamuis sint, in quibus virtualiter contineatur. Etenim si modo definitio, quam LABEO suppeditauit, spectetur, in *L. 1 §. 2. de dol. mal.* tradita, atque notiorum ratio habeatur terminis definitionem doli ingredientibus respondentium; haud obscurum est ad intelligendum, propositionem adstructam iuri ciuili esse conformem. Etenim praeter alios occurrit terminus fallacia, cui sine dubio notio illa respondet, quae ex vsu loquendi ei adhaeret. Quis vero est, qui dubitat? fallaciam ei tribui, qui alterum fallit, fallere autem denotare, efficere vt pro vero habeat, quod verum non est, siue vt errori fiat obnoxius. In aprico vt adeo sit positum, propositionem legibus conuenire.

§. VIII.

Diuisio doli in clandestinum seu nec manifestum, atque manifestum seu apertum, legibus conuenit. Etenim quum in *l. 1. §. 2. de dolo malo* VLPIANVS disquirat num Seruius an Labeo dolum malum rectius definiuerit? eam ob causam Labeonis definitionem Seruii praefert definitioni, quod hic speciem tantum doli mali definiuerit, atque adeo definitionem condiderit, suo definito angustiore. Dolum malum enim SERVIUS definit per *machinas*

chinationem quandam alterius decipiendi causa, cum aliud simulatur aliud agitur. Labeoni vero haec displicuit, qui dari dolum et absque simulatione existimat, ut ex verbis L. cit. manifestum est, atque adeo SERVIVM tantummodo doli mali speciem definiisse. Duas igitur doli mali species LABEONEM in mente habuisse certum est, quam quod certissimum. Vnam nimirum doli speciem, ubi dolus a non simulante committitur: alteram, ubi absque simulatione non concipitur. Iam vero quum dolus a non simulante patrat, manifestus, qui vero a simillante committitur clandestinus adpellatur (§. 5.); haud dubium esse arbitror, diuisionem doli in manifestum atque clandestinum iuri ciuili conuenire.

Num autem LABEONIS de dolo definitio, quam reiecta Servii definitione curatius construere voluit, sit ita comparata, ut eius vitii sit expers, cuius Servii definitionem adcausauit, atque adeo dolum manifestum atque clandestinum sub se comprehendat, haec non disquiram, sufficit eum voluisse. Eandem propositionem ex innumeris exemplis in legibus obuiis probare possem, ubi quaedam extant, quae ad dolum pertinent manifestum, quaedam ad dolum clandestinum referri debent.

§. IX.

Qui in paciscendo dolum committere vult cum effectu, simulatione is opus habet. Ponas eum qui in paciscendo dolum cum effectu committere vult non opus habere simulatione. Neque itaque eius actio interna dissentit ab externa, neque ea animum prae se fert ab eo, quem decipiens habet diuersum (§. 6.). Non igitur actio externa occultat actionem internam, atque adeo decepto patet, quid velit decipiens atque intendat. Quum

C. 2. simulab omnem autem

autem decipiens in paciscendo dolum committere intendit (§. 1.); nec deceptum illud fugere potest. Quum etiam dolum sit propositum deceptum laedendi (§. 4.); deceptus scit se in paciscendo laesum iri. Iam vero arbitrio decepti relicto num pacisci velit nec ne. Quod si itaque deceptus nihilominus paciscitur, sua sponte laesionem sciens volensque incurrit. Quod quum sit absurdum: propterea quod communi hominum naturae repugnat, eos laesionem, quam certo praevident quamque amoliri possunt, sua sponte sibi contrahere; absque simulatione dolum in paciscendo omni effectu desinitur. Relinquitur itaque, eum, qui in paciscendo cum effectu dolum committere vult, efficere debere, deceptum se decipi nescire: Utque adeo vltro mihi quemlibet esse, credo, concessurum, sub hypothesi simulationem utique esse adhibendam. Propositio itaque demonstranda stat ceu marpesia cautes.

Quis vnquam adfirmabit CANIVM tanti hortulos emurum fuisse, quanti PYTHIVS voluerit, si istos piscatione atque aquatione nulla esse instructos sciuerit, consequenter se in eo, quod pluris emerit, laesum iri perspectum atque compertum antea habuerit. Opus igitur fuit PYTHIO simulatione, si dolum, quem in paciscendo commiserat, non omni omnino effectu carere voluit. Huc conlineare videtur *L. 7 §. 9. de pactis*, vbi traditur dolum in paciscendo commissum ita esse comparatum, vt circumferibendi alterius causa aliud agatur aliud agi simuletur. Verba legis sunt: *Dolus malus si calliditate atque fallacia: Et ut ait Pedius, dolo malo pactum fit, quoties circumferibendi alterius causa aliud agitur, aliud agi simulatur. Vbi Pedius utique adgnouisse videtur, dolum in paciscendo absque simulatione esse frustraneum, atque adeo omni omnino destitui effectu.*

§. X.

§. X.

Quum itaque dolo, qui absque simulatione non concipitur, dicatur clandestinus (§. 5.); qui in paciscendo cum effectu dolum committit, committat dolum clandestinum necesse est (§. 9). Per consequens quum decipiens in dolo clandestino efficiat, ut deceptus in errorem abducatur (§. 7.); decipiens in paciscendo efficit, ut deceptus errori mancipetur.

Consentit mecum GÜNDLINGIUS in loco iam supra citato, dum affirmat dolo semper inesse certo sensu errorem, idque ad contractus adplicat, in quibus non potest non admittere, locum tantum habere dolum clandestinum. Quid? quod si quis demonstrationi, quam in medium protuli fidem denegaret, euoluar ille *Perilluſtr* WOLFII *Part. III. Jur. Nat. §. 573.* Vbi in scholio eandem mecum tuetur sententiam. Quem enim si pro me adlegauero, demonstrationi haud leue adiecero pondus.

§. XI.

Causam dare negotio cuidam id dicitur, quod continet rationem quare celebratum fuerit negotium. Quum e contrario *quod* in negotium quoddam *incidit* opposita sit declarandum ratione.

Eandem hic causae notionem iungo, quam in Philosophicis eidem respondere constat. Ibidem enim causam adpellant principium existentiae, principium vero, quod in se continet rationem alicuius: quam definitionem si definito substitueris, causa est id, quod continet rationem existentiae alicuius rei. Ceterum qui prima tantum fecerit in iurisprudencia tirocinia, non ignorat vocabulum causae admodum esse *πολύσημον*, eiusque dari significatus quam plures, quorum recensione heic abſtineo.

C 3

§. XII.

§. XII.

Quum igitur cessante ratione cessare non possit non
rationatum: Si non existat quod *causam* dedit negotio,
negotium nihilominus pro existente habere manifestam
arguit absurditatem.

Maioris loco propositionis canonem sumsi istum me-
taphysicum: cessante ratione cessat rationatum; quem so-
le clarius in Ontologicis demonstratum reperimus. Mi-
nor propositio est definitio §. praec. adstructa. Principia
itaque sunt satis evidenter, ex quibus hoc consecrarium non
potui, quin inferrem.

§. XIII.

Dolus causam dantem dicitur, qui causam dedit con-
tractui, seu rationem continet, quare initus fuerit (§. 11.).
Dolus e contrario dicitur incidens, qui rationem ita in
se non continet.

Hanc de dolo causam dante non potui non forma-
re definitionem ratione habita eorum, quae quoad hanc
materiam in iure occurrunt nostro. Libens lubensque ita-
que facio missam definitionem, quam ad unum fere omnes
Iuri de dolo causam dante dederunt. Ita enim dolum
describunt causam dantem contractui: quo quis, quum a-
nimum atque propositum contrahendi non haberet, in eo
circumscribitur, ut contractum ineat. Vide BARGAL. in
tr. de dolo L. 2. rubr. de dolo caus. dant. *Incid. n.s.* STRVV.
in *Synt. Jur. civ. Exerc. IX. tb. XXVII.* HARRECHT in *Comm.*
J. ad §. 28. de action. HUBER *Prael. ad ff. L. 4. t. 3. n. 4.*
ANT. PEREZ. *Prael. in C. L. 2. t. 21. n.s.* BRUNN. *ad L. Et e-*
leganter 7. de dolo malo: aliosque plures qui hancce teti-
gerunt materiam. Verum haec in medium prolata defi-
nitio vitio, quod pace atque auctoritate tantorum alioquin
de iurisprudentia bene meritorum virorum salua monue-
rim, laborare videtur. Speciem enim tantum doli causam

sam dantis declarat definitio, atque adeo suo definito non potest non longe angustioribus inclusa esse limitibus. Dantur casus ubi is, qui decipitur animum atque propositum contrahendi iam pridem ante habuerit conceptum, quam dolosa persuasione atque astuta machinatione circumscriptus fuit. Fingas Sempronium seruum emturum esse, qui medicam calleat artem, eumque Caium adire, cui magnam scit mancipiorum esse multitudinem, atque interrogare, num venalem habeat seruum medicum. Caius non ignorans, nullum in suo exstare famulitio seruum, arte qui hac instructus sit, adfirmat, atque Sempronio seruum ex contractu tradit, qui nullam rem minus, quam hanc artem fuerit edoctus. Quum itaque, si hoc exemplum intuearis, liquidum sit, dolum Caii, seruum est medica arte instructum, adfirmantis rationem continere, quare Sempronius contractum celebrauerit, alias nimirum non eum initurus, nisi seruus medicam calleat artem; quis est, qui negare ausit Caiam hic dolum patrasse causam dantem contractui? Non vero ad hunc casum extendi poterit JCrorum doli causam dantis definitio, cuius quippe differentia specifica casum ita supponit, vt Sempronius nequiquam iam habeat animum atque propositum seruum emendi medicum, sed eum tum tandem concipiat, cum Caius Sempronio dolose persuadere operam nauat, vt sibi seruum comparet medicum, qui omni cum cura in sanitatem ipsius corporis inuigilet. Similiter si ponas Titium vt, quodcumque conlibuerit, circumequitando corpus commouere possit, sibi emere velle caballum non nisi ad equitandum comparatum. At fingas mangonem quendam callidum illi vendere equum, quem caballum dixit ad equitandum commodius satis idoneum, plaustris autem trahendis non nisi adseruatum. Rursus hic deprehenditur dulus, qui causam contractui dedit, quamuis animum atque propositum contrahendi iam pridem habuerit conceptum. Neque igitur & hic casus definitioni isti conueni-

re potest. Palam adeo est, Jctorum minus recte concinnatam esse definitionem, adeoque non possit non in mendis cubare. Quamvis autem in hisce adlatis casibus dolum contineri causam dantem ex mea deduxerim definitione, atque adeo videar cum Jctis ex hypothefi, quod aiunt, disputare; deinde tamen illud evidentius adparebit, vbi demonstraturus sum meam definitionem notioni in legibus contentae esse conuenientem, adeoque ab his abhorrere non possit, quod ex ista definitione pronon, quod aiunt, fluit alueo. Doli incidentis quod attinet definitionem facilius cum mea consentit communis Dd. definitio; dolum enim incidentem dicunt esse, quando quis omnino sponte sua contrahit, at in modo contrahendi fraudulenter decipitur. Vid. BARGAL. l. c. ceterosque supra notatos. Licet enim eam quoad verba non adsumferim, tamen ex mea illam ex facili in sequentibus deducturus sum. Exemplum doli incidentis admodum perspicuum est, quod in not. ad §. I. adduxi. Ibi enim in eo CANIVS deceptus est, quod hortulos pluris emerit, dum PYTHIVS piscatione esse instructos simularet, quam fecisset, si nullos ibidem piscari esse solitos compertum habuisset: quamvis ideo ipsos hortos absque piscatione consideratos bene emisset. Non igitur quod hortus piscatione instructus fuerit, rationem continet, quare CANIVS contractum cum PYTHIO inicit. Dolum ergo PYTHII tantum esse incidentem, quilibet vltro concedit.

§. XIV.

Quum itaque non existente eo quod negotio causam dedit, nec ipsum existat negotium (§. 12.); *dolo causam dante non commisso, nec ipse celebratur contractus* (§. 13.).

§. XV.

Dolus e contrario incidens, quum non contineat rationem

rationem, quare initae fuerit contractus (§. 13.) dum forsitan alia adlit ratio, quare negotium potius celebretur, quum intermittatur, *sive ille commissus fuerit, sive non, contractus ipse nihilominus existit.*

Ex exemplo ex CICERONE huc transcripto adparet, CANIVM hortulos emisse, licet PYTHIVS dolum etiam non commisisset. Non enim piscibus instructos voluit emere, sed tantum, ut haberet, quo invitare amicos & ubi se oblectare posset sine interpellatoribus. Haec rationem continent, quare contractum inierit, atque adeo causam ei dederunt. Quae igitur quum adsint, CANIVS non curat num piscatione praeterea fuerint horri instructi, quamvis piscatio ista simulata efficiat, quo magis ad contractum adliceretur CANIVS. Quum e contrario Sempronius seruum ideo emit, quod putavit eum Medicam callere artem; adparet Sempronium contractum haud celebratum fuisse, si se seruum emere hac scientia plane destitutum sciivisset. Atque adeo contractus non existisset nisi doli, qui causam dederit contractui, fuerit commissus.

§. XVI.

Qui dolum tam causam dantem quam incidentem committit, efficit ut deceptus erret (§. 13. 30.).

Dum CANIVS putet, hortulos, quos a PYTHIO emit piscibus esse instructos, quum tamen nulli alias ibidem piscari soliti fuerint; CANIVM errasse eiusque erroris PYTHIVM causam esse, quis est, qui dubitat?

§. XVII.

Definitiones doli causam dantis atque incidentis iuri civili sunt conformes. Etenim in l. 7. pr. de dolo malo notio doli causam dantis deprehenditur sequenti modo: aut nullam esse venditionem, si in hoc ipso, ut
D

venderet circumscriptus est. Haud ab simili modo in l. 16. §. 1. de minoribus eadem inuenitur. Verba: *Item relatam est apud LABEONEM, si minor circumscriptus societatem coierit, vel etiam donationis causa, nullam esse societatem, &c.* Neque minus adparebit ex lege 3. §. 3. pro socio: *Societas si dolo malo aut fraudendi causa coita sit, ipso iure nullius momenti est.* Hic nisi cui sanum sincipur deficit, neminem latet, in his textibus rō circumscriptum esse seu deceptum esse rationem in se continere, quare deceptus vendat, aut societatem ineat, atque contractum celebret. Supponitur itaque dolus, qui rationem in se continet, quare contractus initus. Cui quidem notioni quum terminus complexus respondeat dolus causam dans (§. 13.); palam satis est, eandem notionem, quam eidem iunxi, iuri ciuili esse conformem. Q. e. Imum.

L. 13. §. 4. de actione emti et venditi: *Si venditor dolo fecerit, vt rem pluris venderet, puta de artificio mentitus est, aut de peculio, emti eum iudicio teneri, vt praestaret emtori, quanto pluris seruum emisisset, si ita peculiatius vel ab eo artificio instructus.* In hac lege ex verbis initialibus adparet, venditorem dolo suo contractui nequiquam praebuisse causam, dum dolo suo venditor non effecerit, vt contractum ineat deceptus, sed tantum vt rem pluris venderet, dum de artificio aut peculio mentitus est. Supponitur itaque in hac lege dolus, qui rationem non continet, quare contractus initus est, quamvis, quod deinde de dolo incidente demonstrabitur, rationem complectatur, quare determinatum hanc adceperit modum contractus. Cui notioni quum respondeat terminus doli incidentis (§. 13.); Et eam iuri ciuili conuenire, in aprico est. Q. e. Uldum.

Termini

Terminos doli causam dantis atque incidentis Juri excogitarunt, neutiquam illos ipsae nobis suppeditant leges. Non autem ideo ducenda consequentia, a termino quodam in iure non deprehenso ad notionem eidem respondentem exterminandam prorsus atque excludendam. Alienus igitur sum a sententia eorum, qui hanc diuisionem doli reiciunt propterea, quod legibus plane non sit conformis. Quam sententiam defendunt CASP. THEOD. SVMMERMANN in *Comment. ad p̄cora de dolo malo* §. 7. existimans contractum b. f. nunquam nullum esse siue illi dolus causam dederit, siue in eum inciderit, de quo insequentibus plura adducam: Item GERARDVS NOODTIUS de *forma emendandi doli mali c. 7. seq.* statuens, contractum b. f. semper nullum esse, siue dolus inciderit, siue causam dederit. Faterur quidem vir laudatus, huius diuisionis caput, atque, ex quo profluxerit, fontem esse L. 7. de *dolo malo*, at aegrum eum esse putat VLPiani textum, atque ideo recreatione quadam indigentem. Deleri itaque vult verba: *aut nullam esse venditionem, si in hoc ipso, ut venderet circumscriptus est*, ex ratione, quod non sint VLPiani, quia turbant eius sensum tam manifestum, quam optimum, atque ideo a margine in ipsum ut putat irrepsit textum. Verum rem iam perorauit LYDOVICI diss. de *dominio ex contractu dolo suo translato* §. 15. 16. 17. NOODTIUM sequitur BURCH. CHRIST. BEHR diss. de *actione de dolo malo* §. n. VIII. *Vertius, inquit, est gratis inferri hanc distinctionem huic doctrinae. Auctores veteres & leges nostrae tacent: nulla commoda potest dari ratio, cur in contractu dolo plus liceat dolo causam danti, quam incidenti: difficile futurum est, aliquando ista duo dolorum genera distinguere: nihil solidi potest adlegari, cur illa distinctio in b. f. iudiciis, quibus omnino dolus est aduersus, multum, in stricti iuris iudiciis nihil operetur: quae omnia eo plus ponderis habent, postquam constat, l. 7. pr. d. t. illius distinctionis fontem vel glossam*

mate laborare, ut probare nititur NOOTIVS l. c. vel leui emendatione & commoda interpretatione, ut visum GYNDLINGIO ad ff. b. r. §. 7. posse iuari. Verum quod leges non taceant satis ostendit propositionis demonstratio: atque solidam rationem dari posse utique, cur in contractu doloso plus operetur dolus causam dans quam incidens, infra suam adcipiet lucem, vbi demonstratione firmare operam nauabo. Ceterum diuisionem doli in causam dantem atque incidentem etiam conspicimus in L. 12. §. 1. de iure dotium, vbi vtraque species sibi expresse opponitur: si mulier se dicat circumuentam minoris rem aestimasse, utpote seruum: si quidem circum in hoc venta est, quod seruum dedit; non tantum in hoc, quod minoris aestimauit; in eo acturam, ut Seruus sibi restituatur; enim vero si in aestimationis modo circumuenta est, erit arbitrium mariti, utrum iustam aestimationem an potius seruum praestet. Dolum enim causam dantem contractui verba designant: siquidem circum in hoc venta est, quod seruum dedit. Dolum vero incidentem: ennuero si in aestimationis modo circumuenta est. Quum itaque notiones doli incidentis atque causam dantis iuri conueniant, disconuenire, quae legitimo rationationis nexu ex iis deducta sunt porismata, repugnat. Obtinet itaque, quod §. 14. 15. 16. ex hisce doli speciebus euolutum deprehenditur.

§. XVIII.

Dolus incidens rationem continet, quare contractus determinatum atque specialem hunc adcepit modum. Quum enim quando de reparanda laesione quaeritur, laesionem actu esse factam supponamus; illud quod laesionem intulit effectum habeat necesse est. Dolus igitur incidens effectum habeat oportet. Eum autem quum non habeat effectum, ut contractui inito causam dederit (§. 13.); ut specialem atque determinatum hunc habeat modum

modum contractus, efficere debet. Consequenter rationem continet istius modi contractui inito inexsistentis. Q. e. d.

Hanc propositionem definitionis loco sumere JCos supra notavi. Et recte quidem propterea, quod propositionem simplicem, quod aiunt, conversionem admittere, si opus esset, demonstrare possem. In propositione autem simpliciter convertibili praedicatum constituunt vel essentialia omnia simul sumta siue reciproca, vel adtributum proprium, aut tot adtributa communia, ut ex omnibus essentialibus fluant necesse esse, Logici inculcant. Ex iis itaque quum definitiones concinnari possint, propositionem ita convertibilem definitionis loco adsumere non repugnat. Modus ceterum hic idem denotat, quod, si essentialibus atque adtributis opponitur. Quod ut luculentius pateat, ad sequentia attendi volo. Modi quum non per essentialia determinentur, constanter non adsunt. Vbi igitur aliquam alicuius rei deprehendis adfectionem, quae rei constanter non inhaeret, absque errandi periculo, eam modum esse concludere licet. Iam vero quum contractus, in quem dolus incidit, iniretur a decepto, nullus licet dolus fuerit admissus (§. 15.); existente isto contractu, quem deceptus inire voluit, abesse illud non repugnat, quod per dolum incidentem effectum fuit. Consequenter dolus incidens non nisi modum infert contractui, quem deceptus inire constituit.

§. XIX.

In dolo causam dante contractui, error decepti quoque causam ei praebet; in dolo e contrario incidente, error decepti neutiquam contractui dat causam. Et enim in dolo causam dante contractui efficit decipiens, ut deceptus erret (§. 16.). Error autem pendet a simulatione decipientis (§. 6.). Iam vero simulatio decipientis,

D 3 tis,

tis, in dolo causam dante contractui ita comparata est, ut simuletur id, quod rationem continet initi contractus (per defin.). Circa id igitur errat deceptus, quod continet rationem, quare contractus initus fuerit. Ponasiam errorem decepti non requiri ad ineundum contractum, scit itaque deceptus id, quod rationem continet, cur contractus ineatur a decipiente simulari. Simulatio igitur decipientis omni prorsus effectu destituitur, ac idem est, illa adfuerit, nec ne. Quod quum in contractibus, in quibus dolum effectum habere ponitur absurdum sit (§. 5.): requiratur in dolo causam dante contractui error decepti, necesse est. Quodcumque ad aliquid requiritur eius dicenda est ratio (per defin.). Error itaque decepti in dolo causam dante continet rationem initi contractus. Error igitur eidem causam dat (§. 12.). Atque propositio: in dolo causam dante contractui error decepti ei causam dat, stat ceu Marpesia cautes. Q. e. Imum.

Antecedenti demonstrationi haud absimili modo, mutatis mutandis, patet: in dolo incidente errorem decepti neutiquam contractui dare causam. Q. e. Idem.

Propositiones adeo sunt evidentes, ut nulla indigere videantur probatione, easque prope terminis modo intellectis quilibet ultro concedat. Ita si Sempronius dolose seruum vendit coquum aut nullo artificio instructum Caio, seruum non nisi emturo pictorem; dolus Sempronii causam dat contractui, atque ideo haud obscurum est, errorem Caii causam contractui dare. Necessario enim error Caii requiritur ad contractum ineundum, quia Caius probe sciens se esse seruum a Sempronio adcepturum coquum, aut nullo prorsus instructum artificio, nunquam contrahe-

rot, quantamcunque curam versaret Sempronius adicien-
di Caium ad contrahendum. E contrario quum PITHVS
dolum tantum commiserit incidentem, quamvis in errorem
CANIVM abduxerit; is error tamen causam initi contractus
prorsus non complectitur: non aliam ob causam, quam
quod hortulos sciens emisset, nullam ibidem esse piscatio-
nem. Neque igitur iste CANI error ad contractum ineun-
dum requiritur: neque itaque causam potest dare con-
tractui.

§. XX.

*In dolo incidente error decepti rationem continet,
quare contractus initus determinatum hunc habeat mo-
dum.*

In dolo incidente efficere decipientem vt dece-
ptus errori obnoxius reddatur, certum est (§. 16.). Error
vero decepti pendet a simulatione (§. 6.). Simulatio
autem decipientis in dolo incidente ita comparata est,
vt simuletur id, quod rationem continet, quare contra-
ctus initus determinatum atque specialem hunc habeat
modum (per def.). Efficit igitur decipiens, vt in eo erret
deceptus, quod rationem complectitur, quare contractui
inito specialis hic insit modus. Iam ponas errorem de-
cepti non requiri ad huncce modum contractui inito con-
stituendum. Scire igitur potest deceptus, illud, quod
continet rationem illam, non existere. Neque igitur
ullum effectum habet simulatio, perinde ac si nulla ad-
fuisset. Quum autem, si dolus in paciscendo commissus
effectum habere debet, simulatione necessario opus sit
(§. 5.); requiratur oportet error decepti ad contractui
ineundo hunc modum constituendum. In dolo igitur
incidente error decepti rationem continet, quare contra-
ctus initus specialem hunc adcepit modum. Q. e. d.

§. XXX.

§. XXI.

Error inefficax alicui tribuitur, qui actionem suscepisset, licet minus errasset. *Error e contrario* efficax ei, qui, nisi errasset, actionem non suscepisset. Contrahenti igitur error tribuitur inefficax, qui contractum celebrasset, nullo licet ductus fuisset errore: error vero efficax tum tandem, quando contractum non celebrasset, nisi errori fuisset obnoxius.

Caius seruum emturus non esset, modo ipsi de illius qualitate constaret, nimirum quod nullo instructus fuerit artificio, atque adeo si errori non fuisset obnoxius. Caius igitur contractum non celebrasset, nisi errasset: consequenter error eidem tribuendus est efficax. E contrario CANIVS, quod putauit hortulos, quos a PYTHIO emere constituit piscationi esse instructos, errauit quidem: quia vero animi tantum causa, seque ibidem oblectandi gratia cum suis amicis hortulos sibi comparare decreuerat, piscationis nulla habita ratione: contractum iniisset, licet sciuisset piscationem ibidem adesse nullam. CANIO igitur non potest non tribui error efficax.

§. XXII.

In dolo causam dante contractui deceptus contractum non iniisset, nisi errori fuisset obnoxius (§. 19. 14.). Eidem vero, qui contractum non iniisset, nisi errori fuisset obnoxius, tribuitur error efficax (§. 21.); *Decepto igitur in dolo causam dante tribuatur error efficax necesse est.* Si vero dolus in contractum incidit, deceptus contractum in se consideratum celebrasset, quamuis nullo unquam errore ductus fuerit (§. 19. 15.); *Summa igitur cum ratione in dolo incidente decepto tribuitur error inefficax, quoad contractum*

in se spectatum ineundum. At enim vero quoniam, si dolus incidit determinato hoc modo contractum haud iniisset, nisi errasset (§. 20.); luce meridiana clarius est, *decepto in dolo incidente errorem tribui efficacem, quatenus scilicet determinato hoc modo contractum inuit.*

Cui vltima haec propositio proxime antecedenti contradicere videtur, in memoriam is velim reuocet istud Philosophorum: Contradictionem non incurrit, cuius respectus non semper idem atque circumstantiae non semper eadem locum habent. Probe igitur ratio habenda est propositionum reduplicatarum, quae heic loci obinent.

§. XXIII.

Conditio dicitur futurum illud incertum, cuius existentia rationem continet, quare initum fuit negotium.

Eandem fere HYBERVS in *Prael. ad J. L. 2. t. 14.* supeditat conditionis definitionem; dum *adiectionem* appellat, *casus in futurum conlati a cuius euentu actus suspenditur.*

§. XXIV.

Quum igitur cessante ratione, cesset rationatum necesse sit (per pr. Ont.); *Non existente conditione, negotium nihilominus validum esse,* manifesto est absurdum.

Hinc Jctorum regula: *deficiente conditione, ipsum negotium sub conditione celebratum deficiat necesse est* quae affirmatur L. 37. de contr. emt. vbi: *Si quis fundum hereditarium iure sibi delatum ita vendidisset: erit tibi emptus tanti, quanti a testatore emptus est: mox inueniatur non emptus, sed donatus testatori: videtur quasi sine pretio facta venditio: ideoque similis erit sub conditione factae venditioni: quae*

E quod

quod probe notandum, nulla est, si conditio defecerit. Itera L. 8. de per. & com. rei vend. vbi: Quod si sub conditione res venerit, si quidem defecerit conditio, nulla est emptio. Idem obtinet si conditio euentum supponat in se iam praeteritum, id quod L. 200 de V. O. declarat: conditio in praeteritum non tantum in praesens tempus relata statim aut perimit obligationem, aut omnino non differt.

§. XXV.

Deficiente conditione ipsum negotium sub conditione celebratum pro inualido haberi, iuris est naturalis. Demonstrari enim potest ac debet ex principiis istis universalibus, quorum vnum ex intima haustum est philosophia: alterum a rebus existentibus absque respectu ad legem aliquam positiuam abstractum deprehenditur (§. 24.). Ex lumine igitur rationis nexus praedicati cum subiecto propositionis perspicitur, atque adeo eius veritas cognoscitur. Iam vero quod lumine rationis cognoscitur est iuris naturalis. Prono igitur fluit alueo, propositionem: deficiente conditione ipsum negotium sub conditione celebratum pro inualido esse habendum, iuris vtique esse naturalis.

§. XXVI.

Promissum ex errore efficaci factum, fit sub conditione, si verum sit, quod errans tanquam verum supponit; quod secus in promisso, si error est inefficax. Etenim in promisso ex errore efficaci inito errans supponit, id verum esse, quod rationem continet, quare negotium fuerit celebratum (§. 21.). Quod quum ratione errantis adhuc in futurum conferatur; in promisso ex errore efficaci inito errans constituit conditionem, si

si verum sit, quod verum esse supponit (§. 23.). Q. e. Imum.

Neque minus altera theorematis pars exinde concipitur, quod error inefficax rationem in se non continet at quare negotium fuerit celebratum (§. 21.). Non igitur in promisso ex errore inefficaci facto errans supponit, id verum esse in quo errat, quum etiam si non verum sit, promississet. Liquet adeo promissum ex errore inefficaci factum non fieri sub ista conditione, si verum sit, quod verum esse supponitur (§. 23.). Q. e. Idum.

§. XXVII.

Promissum, quod ex errore efficaci factum est, secundum ius naturae est invalidum; non item quod ex errore inefficaci factum est. Etenim promissum quod ex errore efficaci factum sit sub conditione, si verum sit, quod errans tanquam verum supponit (§. 26.). Quum vero propterea quod errat, illud non verum sit, quod tanquam verum esse supponit; conditio sub qua promissum sit non existit, seu, ut loqui potius solent, deficit. Verum enim vero deficiente conditione ipsum negotium sub conditione celebratum pro inualido habetur secundum ius naturae (§. 25.). Promissum igitur, quod ex errore efficaci factum est, secundum ius naturae est inualidum. Q. e. Imum.

Item altera theorematis pars suam adcipit lucem ex §. 26. et 25. Ut igitur, promissum, quod ex errore inefficaci in initum secundum ius naturae esse validum, dubitem nullus. Q. e. Idum.

§. XXVIII.

Quum igitur in dolo causam dante deceptus promissum

missum fecerit ex errore efficaci: In dolo vero incidente, quatenus ad ipsum contractum initum refertur promissum, ex errore inefficaci: quatenus vero modum, quem per dolum incidentem adcepit contractus initus, respicit promissum, ex errore iterum efficaci (§. 22.); *Si dolo causam dedit contractui, promissum, quod fecit deceptus secundum ius naturale inualidum est omnino, consequenter et ipse contractus: Sin dolo incidere, promissum, quatenus ad ipsum initum contractum refertur, validum est, consequenter contractus ipse est in se validus: quatenus vero ad modum, quem contractus initus per dolum incidentem adcepit, refertur promissum, promissum est inualidum, consequenter tantum contractus ea-tenus est inualidus, quatenus per dolum incidentem determinatum hunc adcepit modum (§. 27.).*

Idem declarat Perillustr. WOLFIVS §. 569. Part. III. Jur. Nat. in Scholio: *Quoniam, inquit, in genere demonstrauimus non valere promissionem, si error dederit causam promisso; nec opus demum est, ut ostendamus promissionem esse inualidam, si promissarius dolo det causam promissioni: neque enim hoc sibi aliud vult, quam ut dolo ad errandum induxerit promissorem, ut error promissioni causam daret. Ceterum haud abs re primum demonstratum dedi, ea quae in sphaera habentur secundum ius naturae ita obtinere. Deinde enim ostendam in contractibus b. f. ea spectari, quae iuris sunt naturalis. Ceterum in aliam prorsus abit sententiam LYDOVICI in *diff. de domino ex contractu dolo non translato §. 17. ubi: abstrahendo, inquit, a iure Romano res expedita est, quod dolo contractum nullum reddat siue causam ipsi dederit siue in eum incidere, siue contractus b. f. sit, siue st. i. est vero in praesenti de interpretatione iuris Romani Speculiaribus eius principii agit, quae a simplicitate iuris natura-**

lis

lis saepe recedunt. Vbi videtur adserere secundum ius naturae dolum incidentem totum contractum nullum reddere, nulla habita ratione, num consideretur contractus in se, an vero, quatenus determinatum hunc adcepit modum.

§. XXIX.

Si in verbis solemnibus aut literis in interpretatione tantum subsisterent, nec ultra procederent, strictum ius enascebatur apud Romanos. *Strictum ius* igitur in contractibus obseruari dicitur, quando conuentionis verborum solemnium aut literarum, seu conuentionis formulae, ratio tantum habebatur. Cui opponerentur *aequum et bonum*, quod opposita ratione declarandum. Utque adeo conceptioni verborum expressorum neuiquam inhaerendum sit, neque quid sermone expresso inter paciscentes solum, sed quoque eorum, quae in celebrato negotio mens et intentio fuerit, dispiciendum sit.

Hoc ius strictum, seu rigida verborum captatio, quod CICERO pro CECIN. *ius summum vocat, item callidum atque versutum, quod verbis & literis nitatur*, non modo praedicatur de lege ipsa, vbi nimirum ultra verba eius non progreditur, quamuis iniquitatem summam incurrat: verum etiam de contractibus. Quod confirmat CICER. *L. 3. c. 16. de off.* vbi ex XII. tabulis satis fuisse dicit ea praestari quae essent lingua nuncupata. Quod autem stricto iuri opponatur id, quod aequum & bonum est, manifestat *L. 3. C. de iudiciis* vbi: *Placuit in omnibus rebus praecipuum esse iustitia aequitatisque, quam stricti iuris rationem.* Confer *l. 36. pr. de acquir. hered. l. penult. de const. pecun. l. 50. in f. de hered. pet.*

§. XXX.

Extra contractum esse dicitur, quod formulae conuentionis neuiquam insertum est.

Eundem terminum adhibuit HEN. ZAESIUS in *com. ad ff. l. de dolo malo*, eique eandem tribuere videtur notionem. In *contractibus* enim, inquit, *stricti iuris licet aliquis sit inductus per dolum, verum tamen est eum consensisse, & licet in causa errauerit, illa tamen quia est extra contractum non adtenditur in istis de rigore iuris, quum strictam habeant interpretationem.*

§. XXXI.

Quum itaque in eo, quod *stricti iuris* erat, conventionis formula tantum respiceretur, nulla ratione habita eorum, quae ei inserta non inveniuntur (§. 29.); *palam sic satis est, in eo, quod stricti iuris est, nihil extra contractum spectari* (§. 30.). E contrario quum in eo, quod *aequum & bonum* est, omnis omnino ratio habebatur eorum, quae quidem debentur, atamen formulae conventionis haud inserta sunt (§. 29.); *In eo, quod aequum & bonum est & ea quae extra contractum sunt, si debeantur, obseruentur necesse est.*

§. XXXII.

Contractus dicuntur *stricti iuris*, in quibus obseruatur *strictum ius*. *Contractus* e contrario adpellantur *bonae fidei*, in quibus id spectatur quod *aequum & bonum* est.

Cui fundamento diuisio contractuum in *bonae fidei* & *stricti iuris* contractus innitatur, inter Dd. valde controversum esse, constat inter omnes. Varias Dd. sententias recenset BACHOVIVS *de Act. tb. II.* Suam etiam de hac re valde difficili sententiam dixit eleganter B. Cancellarius de LUDWIG in *Diurnis Halensibus* an. 1739. n. 45. quae tractatio iam inserta T. II. der gelehrten Anzeigen. Quum vero huius loci non sit hanc tam arduam doctrinam ex suis principiis ex professo deducere, prout etiam temporis breuitas non permit-

permittit; ego varias Dd. sententias recensere, illasque sub
examen vocare, nec volo, nec possum. Suscipiet forsan ali-
quando DN. PRAESES hunc laborem, et data occasione ex in-
stituto de hac contractuum diuisione diseret. Ego hic iam
adopto, & quoad doctrinam quam mihi explicandam
sumsi, absque omni erroris periculo adoptare possum, eam
explicationem, quam dare solent JCorum plerique.

§. XXXIII.

Quum igitur in contractibus stricti iuris strictum ius
obseruetur (§. 32.); in contractibus stricti iuris eorum
nulla habetur ratio, quae extra contractum sunt (§. 31.).
Quum e contrario in contractibus bonae fidei illud spe-
ctetur, quod aequum & bonum est (§. 32.); in contra-
ctibus bonae fidei ea, quae extra contractum sunt, spe-
ctentur necesse est (§. 31.).

Eodem modo plerique JCorum differentiam contra-
ctuum b. f. atque st. i. explicare solent. HYBERVS in Prael.
ad J. L. 4. 2. 6. n. 25. Describuntur, inquit, bonae fidei actio-
nes quod eae sint in quibus iudex libere aestimat, quantum
alter alteri ex aequo & bono, etiam ultra expressam conuen-
tionem dare praestare debeat. Stricti iuris contra sunt in
quibus iudex adstringitur conuentioni partium, formulaeque
Practoris, quarum terminos egredi non potest Consentit etiam
Perill. BÖHMERS, Vir de vniuersa iurisprudencia immortaliter
demeritus, qui in *tr. de Actionibus* eodem prorsus modo
difficillimam horum contractuum indolem optime eruit. Ad
stabilendam autem hoc modo contractuum b. f. & st. i.
differentiam, si ipsam desideres legum auctoritatem; haud
vno in loco occurrunt, quae adsertis idoneam fatis aucto-
ritatem praebent. Ita in *L. 2. de Obl. & Act.* expresse habe-
tur: *Item in his contractibus alter alteri obligatur de eo, quod
alterum alteri ex aequo & bono praestare oportet.* Vbi de

in iis contractibus, quod ex pr. cit. l. adparet sermo est, qui in consensu constituuntur, atque igitur bonae fidei sunt. In l. 99. de V. Oblig. de contractibus, stricti iuris enunciantur. *Quicquid adstringendae obligationis est, id nisi palam in verbis exprimitur, omissum intelligendum est.* Confer. l. 91. pr. eodem. Ex his igitur principiis & legibus & doctrinis Iurorum plerorumque conformibus, iam videndum est, quid pronum, quod aiunt, fluat alueo.

§. XXXIV.

Contractus stricti iuris non sunt contractus iuris gentium seu naturalis. Etenim in contractibus stricti iuris non spectantur ea, quae, quamvis ex aequitate debeantur, extra contractum sunt (§. 33.). At in contractibus iuris gentium seu iuris naturalis eorum utique habetur ratio, quae, quum debeantur, extra tamen contractum inveniuntur (*per pr. iur. nat.*). Consequitur itaque, ut contractus iuris gentium non sint stricti iuris. Contractus igitur stricti iuris, non sunt contractus iuris gentium aut naturalis. Q. e. d.

§. XXXV.

Quum igitur contractus, qui non sunt iuris naturalis, sint civiles, seu qui formam propriam atque indolem a iure adceperunt Romano; manifestae veritatis est, *contractus stricti iuris esse contractus civiles, qui ex iure civili Romano formam propriam atque indolem adceperunt, quae secundum ius naturae iis competere non adparet* (§. 33.). Et contra.

Conventionum apud Romanos duo fuisse constat, genera. Primo, *naturales* fuerunt, quae formam suam iuri gentium atque naturae ferunt acceptam, indeque quoad formam ex iure naturae aestimatae fuerunt. Iuris proinde dicuntur,

dicuntur gentium in *L. 7. pr. de pactis*, atque naturalem praestationem habere *L. 8. de cap. min.* Deinde etiam deprehenduntur ciuiles, quae formam suam atque indolem essentialiam a legibus Romanis adceperunt. Quae forma non nisi in eo consistit, ut aut verborum solemnium aut literarum conceptionis solum habeatur ratio, ita ut, quod iis expressum non inuenitur, omissum esse censeatur. Quas innuit CAIVS in *L. 2. §. 1. de Obl. & Act.* ubi ait: *ideo autem istis modis consensu dicimus obligationem contrahi, quia neque verborum neque scripturae vlla proprietas desideratur.* Ceterum ex adductis semper iudicari poterit, quatenam actiones sint stricti iuris. Atque *Perillusfr. BÖHMERYS* in *c. tr.* singulas actiones ita diiudicauit, quaeque in eorum numerum haud sint referendae, adcurate determinauit.

§. XXXVI.

Contractus bonae fidei sunt contractus iuris gentium seu iuris naturalis. Ponamus contractus bonae fidei non esse iuris gentium contractus. Necessè igitur est, ut sint contractus ciuiles, qui formam suam internam adceperunt a iure ciuili Romano. Iam vero contractus qui propriam suam formam iuri Romano adceptam ferunt, sunt contractus stricti iuris (§. 34.). Contractus igitur bonae fidei sunt contractus stricti iuris. Quod quum manifestam arguat absurditatem (§. 32.); contractus bonae fidei esse contractus iuris gentium, est quod summa cum ratione adfirmem. Q. e. d.

Idque adfirmatur in *L. 7. pr. de pactis* ubi: *iuris gentium conuentiones, dicuntur, quaedam actiones parere, quaedam exceptiones.* Arque inter eas, quae actionem pariunt, referuntur, quae §. 28. *J. de action.* expresse contractus dicuntur bonae fidei: v. c. emptio venditio, locatio conductio,

atio, societas, commodatum, depositum &c. Quum autem haec demonstrata propositio possit conuerti; iterum adest regula, ex qua determinari possit, quinam contractus sint b. f. Sua sponte igitur ex ea fluit, contractus in cit. §. 28. recensitos non omnem contractus b. f. exhaurire extensionem.

§. XXXVII.

Quum igitur in contractibus iuris gentium praestations veniant naturales, seu ea, quae obligationi naturaliter insunt; *in contractibus bonae fidei praestations veniant naturales oportet* (§. 35.).

Conferti hic meretur *L. u. §. i. de act. emt. vend.* Et in primis sciendum est in hoc iudicio id demum deduci quod praestari conuenit. Quum enim sit bonae fidei iudicium, nihil magis bonae fidei congruit, quam id praestari, quod inter contrahentes actum sit: quod si nihil conuenit, tunc ea praestabuntur, quae naturaliter insunt huius iudicii potestate.

§. XXXVIII.

Dolus tam causam dans contractui quam incidens, contractum stricti iuris non semper reddit ipso iure nullum. Etenim si dolus tam causam dans, quam incidens extra contractum est, quod fieri posse neminem in dubium puto esse vocaturum; eius in contractibus nulla habetur ratio (§. 33.), atque adeo non attenditur dolus, an fuerit commissus, nec ne. Prono itaque exinde fluit alio, dolum iuri civili directo non repugnare, si extra contractum sit. Quod iuri civili directo repugnat, ipso iure nullum dicitur. Dolus igitur tam causam dans quam incidens, contractum stricti iuris non semper reddit ipso iure nullum,

§. XXXIX.

Quod quum manifestam incurrat iniquitatem; *red-*
di

di poterit ratio, quare C. AQUILIVS GALLVS huic malo me-
delam adhibuerit, formulas de dolo malo, omnis mali-
tiae euerricula proposuerit, atque tandem edixerit:
Quae dolo malo facta esse dicentur, si de his rebus alia
actio non erit, et iusta causa esse videbitur, iudicium da-
bo. l. 1. §. 1. de dolo malo.

Contractus stricti iuris ante C. AQUIL. GALLVM substi-
tuisse ipso iure CICERO l. 3. de Off. c. 14. docet, vbi adserit con-
tractum inter Pythium & Canium substituisse, ita; *Stomacha-
ri Canius. Sed quid faceret? nondum enim Aquilius col-
lega & familiaris meus protulerat de dolo malo formu'ar.*
Vide l. 36 de V. O. & l. 5. C. de inut. stipul. Adde ZAESIVM
adv. de dolo malo. BARGAL. l. c. §. 25 STRVV. Exerc. 118 n. 32.
Vnde antea eam adhibuerunt cautionem contrahentes, vt
seorsum dolum abesse sibi stipularentur. l. 121. pr. de V. O.

§. XL.

*Contractus bonae fidei, cui dolus causam dedit, est
ipso iure nullus.* Quum enim secundum ius naturae con-
tractus, cui dolus causam dedit, sit inualidus (§. 28.) in
contractu vero b. f. illud obseruetur, quod iuris est natu-
ralis (§. 36.); quin itaque contractus bonae fidei, cui do-
lus causam dedit, iuri ciuili directo repugnet, dubito e-
go nullus. Iam vero quod iuri ciuili directo repugnat
est ipso iure nullum. Contractus igitur bonae fidei, cui
dolos causam dedit, est ipso iure nullus. Q. e. d.

Circa hanc quaestionem magnum olim inter Ultra-
montanos & Citramontanos fuisse certamen, illosque con-
tractus b. f. si dolus causam dedit, ipso iure esse validos;
hos vero contrariam tuitos esse sententiam, qui historiam
a limine saltem salutauerit, fugere potest neminem. Quam-
uis autem Ultramontani magno cum adparatu suam de-
fendissent sententiam, non iuris modo textibus, quorsum
praecipue spectant l. 12. §. 1. de iure dotium, l. 3. C. Comm. vtr.

*iud. l. 5. C. de rescind. vend. l. 11. §. 5. l. 13. §. 4. C. 5. de act. emt. : verum etiam rationibus subnixi, quas VINNIUS in sel. quaest. c. 12. cum BACH. tr. de act. omni consideratione dignas iudicat; eo tamen Citramontanos commouere non potuerunt, vt ipsorum adoptent sententiam, suae scilicet sententiae veritate confisos. Ultramontanos sequitur CASP. THEOD. SUMMERMANN in Comm. ad prætor. t. de dolo malo §. 7. vbi sequentibus vitur verbis; *Hactenus a me impetrare non potui, vt crederem iure ciuili propter dolum sine causam dantem negotio sine incidentem contractum ipso iure nullum esse.* Cui quidem sententiae ideo calculum adiicit, quod in legibus, quas vulgo adferre solent Dd. fundamentum, quare dolus, qui causam dedit contractui, efficiat, vt contractus bonae fidei ipso iure nullus sit, satis idoneum non reperiri videatur. Vt igitur constet, de hoc adferro quidnam sit statuendum, adducam istas leges, earumque accuratam tradam interpretationem.*

§. XLI

In l. 7. pr. de dolo malo, l. 16. §. 1. de minoribus l. 3. §. 3. pro socio disponitur, contractum bonae fidei ipso iure esse nullum, si dolus causam dedit contractui. Etenim in *l. 7. pr. de dol. mal.* occurrunt verba, *aut nullam esse venditionem, si in hoc ipso, vt venderet circumscriptus est.* Hic eiusmodi dolum supponi, iam supra monui, qui rationem in se continet, quare contractus emtionis venditionis fuerit initus. Etenim si dolus, rationem qui initi complectitur contractus hic non intelligi deberet; necessario dolus esset incidens adsumendus, de quo vero quis vnquam praedicaret, quod decipiens in hoc ipso, vt contractus ineatur, deceptum circumscribat (§. 13.)? Dolus igitur causam dans ibidem intelligendus sit necessesse est. Iam vero de dolo causam dante enunciat, quod

quod venditionem nullam reddat. Patet itaque, quod in *l. 7. pr. de d.* disponatur, contractum b. f. esse ipso iure nullum, si dolo causam dedit contractui.

L. 16. §. 1. de minoribus: Item relatum est apud LABEONEM, si minor circumscriptus societatem coierit, vel etiam donationis causa, nullam esse societatem nec inter maiores quidem: et ideo cessare partes Praetoris. Idem et Ofilius respondit: satis enim ipso iure munitus est. Hanc legem si adcurate perpendas, statim adparet, rō circumscriptum esse in se continere rationem, quare minor societatem coierit. Dolus qui rationem continet, quare contractus initus est, dicitur causam dans (§. 13.). Dolus igitur ibidem est ita comparatus, vt contractui causam dederit. Iam vero in hac lege disponitur eiusmodi contractum esse nullum. Nullitatem vero ex nulla alia causa, quam ex dolo, adeoque non ex eo, quod ibidem *vel etiam donationis causa* habeatur, proficisci, fat man feitum est. Quamvis enim eo, quod ibi donationis causa fiat mentio, societati substantiale aliquod requisitum deficere videatur; nullitatem tamen ex eo non deriuari exinde patescit, quod ista determinatio aut adiectio nihil conferat ad relationem praedicati istius legis ad subiectum concipiendam. Saluo enim legis sensu auferri potest. Neque ideo societas dicitur nulla, quod minor proponatur coisse societatem; in sequentibus etenim additur, idem etiam inter maiores obtinere. Propterea igitur in hac lege societas dicitur esse nulla, quod eidem causam dedit dolo. Ex hac igitur lege constat contractum b. f. esse ipso iure nullum, quando dolo eidem causam praebuerit.

L. 3. §. 3. pro socio: Societas si ex dolo malo aut

F 3

frau-

fraudandi causa coita sit, ipso iure nullius momenti est: quia fides bona contraria est fraudi et dolo. Eodem prorsus modo, quo antea haec lex explicanda venit. Utque adeo iterum ex ea manifestum sit, contractum b. f. cui dolo causam dedit, esse ipso iure nullum.

Ad has leges & quidem alteram *Cel. SYMMERMANN.* monet, in *l. 16 § 1. de minoribus* nihil aliud haberi, quam quod nulla sit societas, quam aliquis circumscriptus etiam donationis causa iniit: ex inde autem non sequi, societatem nullam esse propter dolum causam dantem contractui, idoneam enim causam non adparere, quare dictum textum praecise de dolo causam dante intelligere debeamus, cum ibidem agatur de eo, qui circumscriptus societatem coierat, quod aequè de dolo incidente, ac de dolo causam dante dici potest: & quamvis in d. l. dicatur, minorem circumscriptum in contrahenda societate ipso iure esse tutum & ideo partes Praetoris cessare, id tamen non tam de dolo esse intelligendum, quam quod in casu c. l. substantiale requisitum societatis defecerit, dum nimirum dolo fuit effectum, ut v. g. donationis causa contraheretur societas, ubi deficiente communiōe lucri, vel damni ceu essentiali societatis requisito laesus ipso iure ciuili tutus est. Quanta vis sensui istius legis inferatur, sanus interpres quilibet ex facili vider. Idem putat esse monendum, atque eadem ratione expeditam esse responsonem ad *l. 3. §. 3. pro socio.* Credat Judaeus Apella! Hanc igitur ob causam, ut supra me iam monere memini, reiecit istam doli diuisionem in incidentem & causam contractui dantem. Quo iure? iam constar. *WESENBECIUS Parat. ff. de dolo malo n. 1.* contrariam itidem sententiam defendit, atque pro ea stabilienda adducit *l. 42. §. 2. de Procuat. l. 6. §. 12. de neg. gest. l. 16. §. penult. de minoribus.* Quas modo si euolueris, absque omni omnino ratione huic contrariae sententiae suum adfensum praebuisse, illico constabit.

§. XLII.

§ XLII.

Contractus bonae fidei, in quem dolus incidit, in se subsistit. Etenim contractus, in quem dolus incidit, absque isto modo, quem per dolum adcepit, consideratus, seu in se, secundum ius naturae subsistit (§ 28.). Iam vero in contractibus b. f. illud observatur, quod est iuris naturalis (§. 36.). Contractus igitur bonae fidei, in quem dolus incidit, in se subsistit. Q. e. d.

Equidem hic iterum circulos turbat, acutissimus, quem praedicant, NOONTIUS *l. supra c.* qui semper contractum b. f. adferit, esse nullum, ubi dolus adparet, nulla habita ratione, dolus an causam dederit, aut inciderit. Quo fundamento nitatur, supra itidem iam occupavi. Ceterum mecum faciunt STRVV. *in Synt. Ex. VIII. tb. 33.* ubi: *Et ob hunc dolum, (puta incidentem) nec bonae fidei nec sibi iuris contractus est nullus.* BARGAL. *l. c.* VINN. *l. 1. select. quaest. c. 12.* HEINECCIUS aliique plures.

§ XLIII.

Contractum b. f. in quem dolus incidit, in se subsistere haud difficulter conligitur ex l. 13. §. 4. de act. emt. vend. Verba legis sunt: *si venditor dolo fecerit, ut rem pluris venderet, puta de artificio mentitus est, aut de peculio, emti eum iudicio teneri, ut praestaret emtori, quanto pluris seruum emisset, si ita peculiatus, vel eo artificio instructus esset.* Quum hic dolus venditoris effecerit, ut contractus eum adceperit modum, quod seruum ob artificium, quod venditor mentitus erat, pluris emeret deceptus; haud abs re, iam supra indicavi, dolum hic adesse incidentem. Ex ipsa lege autem manifestum est, contractum, dum deceptus seruum tantum supponit, siue ille artificium aut peculium habeat, siue non,

non, in se consideratum non esse nullum, sed actione ex contractu eatenus tantum experiri deceptum posse, quatenus eius interfit quoad hunc modum non esse deceptum. Emtio venditio igitur serui absque artificio considerati in se subsistit. Atque adeo ex hac lege non obscurum est ad intelligendum, contractum bonae fidei, si dolus fuerit incidens, in se subsistere.

D. D. qui a mea stant parte, ad firmandam adstructam propositionem plures adducere solent leges. Verum de plerisque quum adhuc sub iudice lis sit, num dolus ibidem supponatur incidens, an vero causam dans contractui; ab his heic merito abstineo. Sufficit demonstrasse ex principiis, ipso ex iure civili oratis, contractus b. f. in se subsistere, si dolus incidit, atque deinde ostendisse ex ipsis legibus, illud iuri civili non repugnare. Probe autem tenendum est, non semper dolum intelligi debere incidentem, si contractus dolosus actione ex contractu emendari posse dicitur. Nullitatis effectus enim sese non exserere aduersus deceptum, quippe in cuius fauorem illud obtinet, verum aduersus decipientem, certum est, quam quod certissimum. Quamuis igitur contractus ipso iure sit nullus; deceptus tamen eligere potest, vtrum contractum nullum dicere, an vero eundem ratum habere, atque actione ex contractu ad dolum purgandum agere velit. BRUNN. ad l. 7. de dol. n. 3. Fl. 5. C. de resc. vend. n. 47. HARPRECHT ad d. §. 28. J. de act. n. 37. ZAESIUS Com. ad ff. de dolo n. 9.

§. XLIV.

Contractus b. f. eatenus est ipso iure nullus, si dolus inciderit, quatenus per dolum determinatum atque specialem hunc adcepit modum. Etenim contractus, in quem dolus incidit, eatenus est secundum ius naturae inualidus, quatenus hunc adcepit specialem et determinatum

natum modum (§. 28.). Contractus bonae fidei ita sunt comparati, vt in iis spectetur, quod iuris est naturalis (§. 36.). Extra omnem igitur dubitationis aleam est positum, contractum b. f. eatenus subsistere, quatenus per dolum incidentem hunc adcepit modum, iuri civili directo repugnare. Quodcunque eidem directo repugnat, est ipso iure nullum. Patet igitur veritas propositionis demonstrandae. Q. e. d.

Quod si termino, apud Scholasticos vsitato, exprimere vellem; propositio ita esset enuncianda: in contractu b. f. in quem dolus incidit, subiectum quo seu immediatum est ipso iure nullum; quum e contrario subiectum quod subsistat. Subiectum enim quod esse dicunt, ens totum, cui inest aliquid mediante altero; Subiectum vero quo, est pars ista, cui immediate ac formaliter aliquid inest, & quo mediante alii cuiuspiam competit quoque. Ad ipsam autem quod adinet demonstratam propositionem, fateor, me omni tam legum quam Juris expresse destitui auctoritate. Quid? quod contrarium in legibus adstrui videri posset, dum in *l. 17. §. 4 de act. emt.* non dicatur contractum, si dolus incidit, aliquatenus tantum esse inuaidum, sed actione ex contractu dolum esse purgandum. Verum in *l. c.* nihil aliud disponitur, quam quod actionem ex contractu instituere possit, non autem eo ipso affirmatur, quod eam instituere debeat, atque nullum aliud ipsi supersit remedium. Quare quomodo querela nullitatis ideo excludi debeat, non video. Iam ad §. praec. ostendi, arbitrio decepti, si negotium celebratum possit pro nullo declarari, nihilominus esse relictum, num eo vti velit remedio, an vero, aliud eligere velit, quod ei forsan competit. Nullum autem propositionis veritas exinde capit detrimentum, quod nihil expressi in legibus, vt puto, inueniri possit. Sufficit, eam esse deductam ex principiis

G

ex

ex iure civili desumptis, quibuscum indiuulso nexu cohaeret, atque ostendisse, in legibus non esse, quod ei expresse contradicat. Interea, quod a Ictorum idem illud statuentium inopem me ac profus destitutum videam, citra pulueris iactum perferre possum. Forfan de hac re nulli adhuc cogitarunt, atque adeo primus sum, qui hanc tradidit propositionem, eamque demonstrauit. Ex hactenus denique deductis adpater, propositiones, quod contractus b. f. sit nullus, si causam dedit dolus: certo modo vero si dolus incidit, esse articulos iuris mixtos. Quantum autem expediat nosse in iure, quinam sint articuli iuris mixti, qui vero puri, vberius in *dissert. epistol. ad Consult. Dn. PRAES. de Icto theologos intrante* explicatum dedi.

§. XLV.

Negotium quod ipso iure nullum est, nullum habet effectum. Sit enim, quod negotium, quod ipso iure nullum est, aliquem habeat effectum, et protinus constat, negotium non esse ipso iure nullum. Ipso enim iure nullum dicitur quod directo ac statim iuri civili repugnat; quod legibus ita repugnat est moraliter impossibile, consequenter moraliter nihilum. Iam vero quum nihili nulla dentur praedicata positiua (per pr. Ontol.); nullum de negotio ipso iure nullo formari potest praedicatum positium, neque igitur quod habeat effectum. Non igitur negotium ipso iure est nullum, si praedicetur aliquem habere effectum. Quod quum hypothefin euerat; est absurdum. Et verum est, quod negotium ipso iure nullum habeat effectum. Q e. d.

§. LXVI.

Effectu igitur destituitur contractus b. f. si ei dolus causam dedit; sin dolus in eum incidat eatenus quidem effectum

effectum habet quatenus in se consideretur contractus; non autem eatenus, quatenus hunc determinatum atque specialem per dolum adcepit modum (§. 39. 41. 43. 44.).

§. XLVII.

Atque quum iuramentum si actui non obligatorio superadcedat, eum in obligatorium conuertere nequeat (§. 904. *Parr. III. Iur. nat.*); liquidum satis est, *iuramentum secundum ius civile adcedens contractui bonae fidei, cui dolus causam dedit, eum reddere non posse validum (§. 44.). l. 7. §. 16. de pactis. l. 112. de leg. l. 1. §. C. de legibus.*

Multa adhuc specialiora possem ex hisce stabilitis principiis deducere, et campum, in quem excurrere possem, adhuc haberem latissimum. Verum quum pleraque, quae adhuc adducere possem, ita sint comparata, vt ex adductis ex facili possint a quolibet intelligi; iam huic dissertationi colophonem imponere animus est. Ne vero, quis putet, ea, quae demonstravi de contractibus b. f. praxi hodiernae nullam conciliare utilitatem, antea adhuc moneo, apud nos contractus si non omnes, saltem plerosque bonae fidei esse quod igitur de iis demonstratum de-
di, non potest non apud nos usum habere praesentissimum.

TANTVM.

PRAENOBILISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
DN. RESPONDENTI

S. P. D.

PRAESES.

Ridere soleo, quoties audio, Matheſeos et Philoſophiae ſtudi-
um a Iuris cultoribus negligi, vel etiam alios, quorum
conſiliis in ſtudiorum directione utuntur, ab his ſtudiis a-
nuocare eos, ideo; quoniam iuris ſtudium tam prolixum, ut tempus
non permittat, in has deſcendere ambages. Et quidni viderem?
Hi enim, qui ita rationes ſuas ſubducunt, qui hoc colore obdu-
cunt peſſimum, quod ſuppeditant, conſilium, ſunt tales; qui, dum
quaerunt viam breuem, ingrediuntur longiſſimam; qui in amba-
ges trudent eos, quos docere volunt, quo modo ſint evitandae. Si
enim per Matheſeos ſtudium miſce promovetur intellectus cul-
tura; ſi principiorum maxime univerſalium, quae in Philoſophia
docentur, cognitio, ad faciliorem et magis diſtinctam particula-
rium magis veritatum, quales ſunt iuridicae, cognitionem multam
conducit: tantum abeſt, ut in ambages deſcendant qui harum ſci-
entiarum cognitionem acquirere ſudent, ut potius, ſi animus his
ſcientiis imbutus, maximos, maxima voluptate, maximo temporis com-
pendio, in ſtudio iuridico poſſint facere progreſſus. Sed quid opus eſt ver-
bis, ubi adſunt rerum teſtimonia! Ad TE, doctiſſime Dn. Reſpondens,
tuto provocare poſſum, quando a poſteriori, ut loquimur in ſchola, veri-
tas, quam deſento, probanda. IV enim, quoniam cum Iurispru-
dentiae ſtudio, ſtudium Matheſeos et Philoſophiae coniunxiſti, in
breui tempore, triennio puta, magnos in eo feciſti progreſſus; quos
feciſſes nunquam, niſi haec neglexiſſes ſtudia. Quod vero TVI in
Iuris-

*Iurisprudentia profectus sint magni, patet ex hoc TVO, quod eru-
ditorum examini subicis, specimine iuridico. Eo magis vero ex
eo hoc patet, quo certius, TE solum esse eius auctorem, meque nec
addidisse, nec detraxisse, nec mutasse quidquam. Gratulor itaque TIBI
de felici studiorum TVORVM successu; prout et mihi gratulor,
quod primus, quem tanquam Praeses in cathedram duco, sit talis, qui
philosophica iuris cognitione instructus, quique mihi cognationis
vinculo iunctus. Vale. Dabam in Fridericiana d. X. Jun.
c1o 1o ccXXXIV.*

CLARISSIMO PRAENOBILISSIMO
ATQVE DOCTISSIMO
DOMINO AVCTORI
ET RESPONDENTI

S. P. D.

GVST. BERNH. BECMANNVS

OPPON.

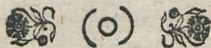
*Si quanto praeclariora cuiusvis in rem literariam profant
merita, tanto plus laudis et praeconiorum idem ille iure
suo videtur exigere: quin eo magis suspiciendi sunt, qui me-
trobodum naturalem ad insti iniustique scientiam adplicare co-
nantur,*

G 3

nantur, quo magis in confesso est, eandem et in diiudican-
do et in inueniendo vero utramque facere paginam, equidem
dubito plane nullus. At enim sicuti, quod vulgo aiunt, non
cuiusvis est adire corinthum; ita neque dissimulandum est, lon-
ge plures vastum huncce, ubi virtus et parva vigiliis conden-
di veri nominis systematis dexteritas excurrere potest, in-
gressor esse quam emensor laudis campum. Cuius quidem rei
ratio non ex alto erit repetenda, quum in aprico sit, pluri-
mos quid sibi velint demonstraturi ius non ignorare tantum
cum ignarissimis, sed praeconcepata quoque opinione ductos,
eum demum officii sui rite explere partes existimare, qui leges
ciuiles earumque rationes ex inimis iuris naturalis penetrabi-
bus eruere, earumque, non secus ac veritatum geometricarum,
absolutam euincere necessitatem nouerit. Si igitur error non
adeo sterilis est vllus, quin plures alios gignat sui similes:
mirum sane videri non potest, horum reformatorum studio in-
felici debere iurisprudentiam a mente legislatorum et usu fori
longe alienam, quaeque sanis excepta cordatioribus non pot-
est non esse offenculo. Hinc illae lacrumae, demonstrando
ius atque in ordinem redigendo peruerti idem illud, atque in
ventosam degenerare charletaneriam querentium. Quibus qui-
dem incommodis ex mea sententia nemo erit obuiam eundo,
nisi qui ius demonstrare idem esse atque ex definitionibus ex
mente legislatorum rite formatis et adsumtis hypotbesibus ne-
xum legum in iure ciuili obuiarum inter se ostendere perse-
ctum probe exploratumque habens, cum studio non vulgari iuris
naturae, ciuilitas atque antiquitatum genuinae methodi cognitio-
nem exasciatam ex logicis praeceptis haustam natamque, addi-
scendis vero mathematicis disciplinis ad maturitatem masculam
perductam

perductam coniunxerit. Quae quum ita sint; non possum non
TIBI gratulari de praeclaro boece TVO quod iam foras dar,
specimine, quo quid agendum sit iurisprudentiam in formam artis
redacturo non tam verbis, quam re potius ipsa docuisti. Suppo-
nis quippe et fundamenti loco sternis ius naturae, eiusque sci-
torum consensum cum iure civili, quoad eius fieri potest, luculen-
tissime ob oculos ponis, id quod tota de dolo eiusque natura, quanta
quanta est, tractatio ostendit. Vbi vero, ut cum VLIANO l. 6. pr. ff.
de iust. et iure loquar, ius civile naturali non per omnia seruire,
sed ei vel addere aliquid vel detrabere animaduertis; definitiones
entium moralium menti legislatorum conformes pro ea quae TIBI
est antiquitatum et legum romanarum notitia condis, atque inde
demonstratiua ratione praedicata eorumdem elicis, quod vel sola
tractatio de contractibus stricti iuris et bonae fidei manifestum
reddit. Atque in his omnibus adeo methodi es tenax, ut TE
non hospitem in mathematicis, sed sacris eorumdem penitus innuiri-
rum et inuitatum ipso opere ostenderis. Maeste ergo hac TVA
praeclara virtute! maeste hoc inuidendo ingenii TVI ad optima
quaeuis nati iuxta et formati ausu! Ego interea DEVM T, O.M.
supplex veneror, ut TE in commodum litterarii orbis, quem abs
TE non nisi praeclara et omnibus absoluta numeris expectare iu-
beo, ei gaudium Clarissimae Gentis TVAE seruet sartum rectum-
que; cuius quidem voti ubi compos ero factus, TV TVO me
sauri commendatum habebis. Vale. Halae Magdeb. d. X. Iun.

MD CC XXXXIII.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

MDCCLXXIII

Halle, Biss, 1744

Sb.

18
Pri. 13. num. 3.
~~224.~~
1744 ga 20

DISSERTATIO IVRIDICA

DE

DOLI INCIDENTIS ET CAUSSAM
DANTIS IN CONTRACTIBVS
EFFECTV

S. 203/

QVAM

PRAESIDE

DANIELE NETTELBLADT

J. V. D.

ERVDITORVM EXAMINI SVBICIT

AVCTOR

IOAN. HARTW. REVTER

MEGAPOLITANVS.

AD DIEM IVN. MDCCXLIV.

HALAE MAGDEBVRGICAE

TYPIS IOANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, ACAD. TYPOGR.

